

Náučný chodník Žakýlske pleso

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Banská Štiavnica
Geomorfologická jednotka:	Štiavnické vrchy
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územia:	Chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy a prírodná pamiatka Žakýlske pleso
Prístup:	bus Podhorie
Východisko:	Podhorie, centrum
Trasa:	Podhorie, centrum - Podhorie, Žakýl - Žakýlske pleso - juhovýchodným svahom Brezového vrchu - Podhorie
Dĺžka, prevýšenie:	5,5 km, prevýšenie 260 m
Čas prechodu:	3 h
Počet zastávok:	9
Náročnosť:	mierne náročná trasa

Zameranie chodníka: historické, archeologické, prírodovedné

Typ chodníka: samoobslužný, okružný, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Prvá polovica trasy je súbežná s modrou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2008, ? obnova (výmena) niektorých panelov

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je; informačné panely > .PDF

Kontakt: Obecný úrad Podhorie, Podhorie 84, 969 82 Podhorie, tel. 045 / 6992 125

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Podhorie. Obec v plošinatej rozvodnej polohe v severnej časti Štiavnických vrchov severne od Banskej Štiavnice. Vznikla v roku 1964 zlúčením pôvodne samostatných obcí **Teplá** a **Žakýl**. Osadu Žakýl založili okolo roku 1241 Sikuli, kráľovskí strážcovia neďalekého Žakýlskeho hradu (samostatné heslo nižšie). Prvá písomná zmienka o osade Žakýl pochádza z roku 1288, o osade Teplá, ktorej meno je odvodené od teplého prameňa, z roku 1388. K prvému zlúčeniu osád pod spoločným richtárom prišlo v roku 1509. V 17. storočí patrili panstvu Šášov, neskôr boli súčasťou Banskej komory v Banskej Štiavnici. Obyvateľstvo sa zaoberalo roľníctvom, uhliarstvom, drevorubačstvom a povozníctvom. Barokový rímskokatolícky kostol Navštívenia Panny Márie u svätej Alžbety bol postavený v roku 1718. Zachovalo sa niekoľko pôvodných podpivničených kamenných domov z 19. storočia. Ludové múzeum prezentuje miestne tradície (prístupné po dohode na obecnom úrade, kontakt vyššie). Tu pôsobiaceho rímskokatolíckeho kňaza, redaktora a cirkevného hodnostára Františka Richarda Osvalda (1845 - 1926), ktorého na miestnej fare navštevoval priateľ, archeológ a botanik Andrej Kmeť, pripomína pamätná izba. Za svojho pôsobenia v škole v Teplej v rokoch 1927 - 1945 tu Jozef Horák (Banská Štiavnica-Štefultov 1907 - Prešov 1974), prozaik, dramatik, redaktor, literárny teoretik, autor literatúry pre deti a mládež, založil štepnicu ako školskú záhradu. V roku 2014 ju obec - ako Horákovu štepnicu - obnovila vysadením starých odrôd jabloní, hrušiek a sliviek. Od roku 1976 každý párný rok obec organizuje Folklorný festival Podhorie.

Žakýlsky hrad. Nevelké pozostatky hradu severne od Žakýlu, jednej z dvoch miestnych častí obce Podhorie, na bezmennom vrchu (812 m n. m.) v severnej časti Štiavnických vrchov. Kedysi pomerne rozľahlý hrad sa prvýkrát písomne spomína až v roku 1560 (už ako „starý“ hrad), no predpokladá sa, že vznikol najneskôr v 13. storočí v súvisi s rozvojom ťažby striebra v neďalekej Banskej Štiavnici na kontrolu prístupových ciest vedúcich do nej od severu. Tvorilo ho na východnej strane predhradie a horný hrad (hradné jadro), ktorému dominovala hranolová veža s pôdorysom 10 × 10 m. V súčasnosti sa v zalesnenom teréne nachádzajú len ruinové pahorky, priehlbina v mieste bývalej cisterny, dve do skaly vyhlbené štôlne a terénne úpravy v podobe terás.

Prírodná pamiatka Žakýlske pleso. Chránené územie severovýchodne od Podhoria v severnej časti Štiavnických vrchov vyhlásené v roku 1986 na ochranu ojedinelého prírodného - zosuvom hradeného - jazera v neovulkanitoch, ležiaceho na východnej strane pod sedlom medzi vrchom Snoža (834 m n. m.) a bezmenným vrchom so zrúcaninou Žakýlskeho hradu (812 m n. m.). Vypĺňa depresiu v rámci rozsiahleho zosuvného poľa v pramennej zóne prítoku Slanej, ústiacej do Jasenice. Ochrana je zameraná na vzácne vodné a močiarny biotopy postupne sa zazemňujúceho jazera. Pre potreby niekdajšieho blízkeho Žakýlskeho hradu bola hrádza jazera umelo zvýšená. Pojem **pleso** sa spravidla spája s jazerami ľadovcového pôvodu (aj pojem morské oko). Historický slovník slovenského jazyka a

slovník slovenských nárečí však uvádzajú jeho význam aj ako prirodzene alebo umelo zahataná voda v potoku alebo v jarku, hľbočina. Pamiatka je súčasťou rozsiahleho územia európskeho významu Suť (je súčasťou sústavy Natura 2000).

Chránená krajinná oblasť (CHKO) Štiavnické vrchy. Chránené územie vyhlásené v roku 1979 na takmer celom území Štiavnických vrchov s výnimkou niekoľkých ich okrajových častí. Pohorie, budované vulkanitmi a andezitovým vrcholom Sitna dosahujúce výšku 1 009 m n. m., leží na rozhraní dvoch klimatických typov a prenikajú doň od juhu teplomilné a od severu karpatské horské prvky flóry a fauny. Fytogeograficky územie patrí do obvodu predkarpatskej flóry. Severnú hranicu svojho rozšírenia tu dosahuje napr. dub cerový a javor tatársky, na výslunných lokalitách s plytkou skeletovitou pôdou rastú xerotermy, ako kostrava valeská, kavyl vláskatý či kukučka vencová. Veľkú časť územia CHKO zaberajú lesy (65 %), ktoré sú druhovým zložením najmä v centrálnej časti vplyvom stáročnej banskej a hutníckej činnosti po totálnom odlesnení nepôvodné, tvorené smrekovými monokultúrami. Lokálne sú vo vyšších polohách bučiny s jedľou a umelo vysádzovaným smrekom a na skeletnatých pôdach lipovo-javorovo-jaseňové sutinové lesy. Na karbonátové podložie v okolí Sklených Teplíc sa viaže výskyt tisu. Zo živočíšstva sú zastúpené o. i.: orol krikľavý, myšiak hôrny, rys, mačka divá, medveď hnedý, vydra riečna, vidlochvost feniklový a ovocný, žije tu tiež vzácna modlivka zelená, roháč obyčajný a fúzač alpský. V opustených banských dielach sa vyskytuje niekoľko druhov netopierov (podkovár veľký, p. malý, netopier obyčajný...). Lokálnymi zvláštnosťami lesov sú hojné prímеси cudzokrajných drevín, súvisiace s pôsobením lesníckej katedry od roku 1807 - súčasť Baníckej a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici. K svojrázu územia CHKO významne prispievajú historické banské diela, a to najmä vodné nádrže - tajchy -, budované v minulých storočiach ako zdroj energie i úžitkovej vody pre banícke účely, ktoré spolu s napájacími a náhonovými jarkami a ďalšími zariadeniami tvoria unikátny vodohospodársky systém. V hraniciach CHKO leží viacero území európskeho významu (súčasť sústavy Natura 2000), z ktorých najrozsiahlejšími sú Hodrušská hornatina, Suť a Skalka.

Názvy, resp. obsah informačných panelov

1. Náučný chodník. Obec Podhorie
2. Kostol. Pamätná izba F. R. Osvalda
3. Kultúrna krajina
4. Žakýlsky hrad
5. Žakýlske pleso
6. Mŕtve drevo - živý les
7. Poľnohospodárska krajina
8. Kultúrne dedičstvo Podhoria (ľudová architektúra, ľudové múzeum, kováčska dielňa)
9. Podhorie ako kultúrna obec (prírodný amfiteáter, ľudový odev v obci Podhorie)

Žiaden informačný panel v teréne nie je označený názvom náučného chodníka. Informačné panely majú dvojaký vzhľad (zrejme ide o dve generácie panelov) (2020).

